

# Skoleresultater og utdannings situasjon for barn i barnevernet

## En kunnskapsoversikt

Marie Louise Seeberg, Aina Winsvold & Sidsel Sverdrup

**NOTAT**  
NR 4/13

# Skoleresultater og utdannings situasjon for barn i barnevernet

## En kunnskapsoversikt

Marie Louise Seeberg

Aina Winsvold

Sidsel Sverdrup

Norsk institutt for forskning om  
oppvekst, velferd og aldring

NOVA Notat 4/2013

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,  
velferd og aldring (NOVA) 2013  
NOVA – Norwegian Social Research

ISBN (trykt utgave): 978-82-7894-480-6  
ISBN (elektronisk utgave): 978-82-7894-481-3  
ISSN 1890-6435

Illustrasjonsfoto: Gustav Vigeland. Motiver i smijernsport © Vigeland museet/Bono 2012  
Desktop: Torhild Sager  
Trykk: Allkopi

**Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:**

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring  
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo  
Telefon: 22 54 12 00  
Telefaks: 22 54 12 01  
Nettadresse: <http://www.nova.no>

# Forord

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) gjort en sammenstilling av eksisterende forskning om hva som kan bidra til å forbedre skoleresultatene og utdanningssituasjonen for barn i barnevernet. Mangelfull skolegang, dårlige skoleprestasjoner og lavt utdanningsnivå for barn og unge i barnevernet har vakt stor bekymring i en rekke år, både nasjonalt og internasjonalt. Denne kunnskapsoppsummeringen er ett delprosjekt av det totale oppdraget som har vært tredelt: (1) å sammenstille eksisterende forskning innen feltet, (2) avholde en internasjonal konferanse høsten 2013 og (3) ferdigstille en rapport i begynnelsen av 2014 med anbefalinger om tiltak og innsatsområder til offentlige myndigheter. De samlede resultatene skal utgjøre en solid bakgrunn for å gi kunnskapsbaserte innspill til sektormyndighetene når det skal utarbeides en nasjonal strategisk plan på området. Prosjektet har hatt en referansegruppe som har lest og kommentert underveis og gitt verdifulle tilbakemeldinger på kunnskapsoppsummeringen. Referansegruppen har bestått av Lise Bjerkan fra Barne- og likestillingsdepartementet, Rita Bergersen fra Norges forskningsråd, Kirsti Tveitereid fra Universitet i Stavanger, samt Mari-Anne Sørli og Terje Ogden fra Atferdsenteret. Den interne arbeidsgruppen i Bufdir har bestått av Børge Tomter, Helene Toverud Godø, Mari Hagve, Alice Birgithe Andersen-Kleven, Bethina Jørgensen og Vegard Forøy. Vi vil takk alle for gode innspill og et godt samarbeid. Kunnskapsoversikten er skrevet av Marie Louise Seeberg, Aina Winsvold og Sidsel Sverdrup. Elisabeth Backe-Hansen har vært prosjektleder. For øvrig vil vi takke leseansvarlig Per Erik Solem og forskningsleder Tonje Gundersen for gode kommentarer.

Oslo, 6. november 2013



# Innhold

<b>Sammendrag</b> .....	7
<b>1 Innledning og bakgrunn</b> .....	11
1.1 Metode, søkestrategi og avgrensninger .....	12
1.2 Notatets oppbygning .....	14
<b>2 Generelle studier og kunnskapsgjennomganger</b> .....	15
2.1 Barn 6–15 år plassert utenfor hjemmet: effektmålinger av tiltak .....	15
2.2 Fokus på Canada .....	16
2.3 USA: stabilitet og støtte til skolearbeidet .....	17
2.4 Australia: Barn i fosterhjem .....	18
2.5 Europeiske forhold: YiPPEE-prosjektet .....	19
2.6 Skotske forhold .....	21
2.7 Danske erfaringer .....	21
2.8 Erfaringer fra Norge .....	22
<b>3 Spesifikke studier av tiltak</b> .....	23
3.1 Tiltak hovedsakelig rettet mot barn i førskole/barneskolealder .....	23
3.2 Tiltak rettet mot ungdom og unge voksne .....	27
<b>4 Et videre perspektiv</b> .....	35
<b>5 Konklusjon</b> .....	39
Oversikt over studier av tiltak, i alfabetisk rekkefølge etter forfatter .....	41
Vedlegg: søk og treff .....	47
Referanser .....	49



# Sammendrag

Denne kunnskapsgjennomgangen er en del av forberedelsene til konferansen «Å bedre skoleresultatene og utdannings situasjonen for barn i barnevernet». Prosjektet er finansiert av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og utføres av NOVA på oppdrag av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Målgruppen for prosjektet er barn og unge i barnevernet, enten de bor hjemme med tiltak eller er plassert utenfor hjemmet. Hensikten med kunnskapsgjennomgangen har vært å sammenstille eksisterende forskning om tiltak for å bedre skoleresultater og utdannings situasjonen for barn i barnevernet. Dette blir presentert på en systematisk måte ut fra hvilke tiltak og metoder som kan vise til positive resultater, er lovende og/eller under utprøving. Kunnskapsgjennomgangen omfatter forskning fra Norge og andre land som er aktuelle å sammenlikne seg med, som andre nordiske og europeiske land, USA og Canada. Vi har valgt å inkludere studier basert på ulike metodiske tilnærminger som i hovedsak omhandler barn og unge i alderen 6–23 år (barnetrinnet, ungdomstrinnet og videregående opplæring).

Ved hjelp av NOVAs forskningsbibliotek har vi gjennomført litteratursøk i de viktigste engelskspråklige databasene. Tilsvarende søk er også gjennomført i norske, svenske og danske biblioteksbasen. I tillegg til de biblioteks-tekniske søkene har vi også søkt i utgitte og nettbaserte rapporter, notater og working papers hos en del nordiske institusjoner som driver med tiltaksevalueringer. I tillegg har vi vurdert europeiske prosjekter med relevans for oppdragets tema. Tidligere publiserte litteraturoversikter om temaet er gjennomgått, samt to spesialnummer av internasjonale tidsskrift.

Våre søk ga ingen treff for konkrete studier av studiefremmende tiltak for barn og unge som bor i foreldrehjemmet og mottar barnevernstiltak, til tross for at også mange i denne gruppen strever med skolearbeidet. De tiltakene vi presenterer, er derfor rettet mot barn og unge som bor i fosterhjem eller på barnevernsinstitusjon. Kunnskapsgjennomgangen inneholder i tillegg til konkrete studier av tiltak også oversiktslitteratur og korte presentasjoner av andre litteraturgjennomganger, noe som gir en nyttig



bakgrunn for å vurdere nye tiltak. Noen av disse kan også kaste lys over situasjonen for dem som bor i foreldrehjemmet og mottar tiltak. .

Det finnes svært få publikasjoner som måler effekten av tiltak for å bedre barnevernsbarns skoleprestasjoner. Til sammen fant vi 16 relevante kvalitative og kvantitative studier av konkrete tiltak. Disse har vi delt inn i tiltak som er rettet mot barn i barneskolen, og tiltak som er rettet mot ungdom og unge voksne. De tiltakene som blir presentert, er rettet enten inn mot enkeltindivider eller mot både individ og struktur ved at man i tillegg til å sette inn tiltak for å hjelpe den enkelte også tilpasser strukturene rundt barna/ de unge for på best mulig måte å ivareta deres utdanning og skolegang.

Samlet sett kan man konkludere med at de fleste systematiske tiltak for å fremme skoleferdigheter har en positiv effekt, noe som kan sees i sammenheng med et kanskje for svakt fokus på dette temaet i arbeidet med barn og unge som mottar tiltak fra barnevernet. Økt oppmerksomhet, interesse og tidsbruk, bedre tilrettelegging og høyere forventninger gir samlet sett et bedre grunnlag for å få godt utbytte av skolegangen. En viktig del av dette bildet er betydningen av at iallfall én voksen bryr seg og synes dette er viktig. I noen tiltak er denne ene voksne en lærer, i andre en egen utdanningskoordinator i barnevernet. Det kan også være en omsorgsperson, for eksempel en av fosterforeldrene, som har denne rollen. Ved å ha en mest mulig helhetlig oversikt over situasjonen til barnet og kunnskap om hva som er viktig for motivasjon, kan han eller hun tre støttende til, ta kontakt med aktuelle instanser/personer når det er nødvendig, og oppmuntre underveis. Slike voksne kan også dele av sin egen kunnskap om utdanningssystemet, og gi en visshet om at skolen er en plattform man kan bygge et bedre liv på. «Tutoring» eller en-til-en-undervisning er en type tiltak som her har vist seg særlig nyttig. Når familien organiserer dagliglivet rundt skolearbeidet, fremmer det også en følelse av at skolearbeidet anerkjennes som viktig. Det å gi tilgang til bøker og stimulere foresatte/omsorgspersoner til å støtte opp om barnas lesing på individuelt tilpassede måter, er også effektivt for å forbedre leseferdigheter i løpet av relativt kort tid.

Stabilitet rundt barnet eller den unge er viktig for å få tiltak til å fungere. Dette innebærer å sikre stabilitet både i skoletilhørighet og i

fosterhjems plasseringer, samt å planlegge og tilrettelegge for undervisningen og oppfølgingen av skolearbeidet. I tillegg til stabilitet i omsorg og skole er tilfredsstillende bolig og økonomisk støtte viktig for å gi gode rammer rundt skolesituasjonen.

Mange av de anbefalte intervensjonene tar utgangspunkt i at det er viktig å samordne tjenestene rundt barna, og at man må få til et bedre samarbeid mellom barnevern og utdanningssektoren, inkludert personer som følger de enkelte familiene og barna. De studiene vi har gjennomgått, er relativt samstemte når det gjelder betydningen av å iverksette tiltak både på struktur- og individnivå. Av vesentlig betydning er å samkjøre tiltak på ulike nivåer, gjennom samarbeid mellom skole, barnevern, fosterforeldre og ikke minst barna og de unge selv.



# 1 Innledning og bakgrunn

Denne kunnskapsgjennomgangen er en del av forberedelsene til konferansen «Å bedre skoler resultatene og utdannings situasjonen for barn i barnevernet». Prosjektet er finansiert av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og utføres av NOVA på oppdrag av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Målgruppen for prosjektet er barn og unge i barnevernet, enten de bor hjemme med tiltak eller er plassert utenfor hjemmet. Oppdraget gjelder primært studier som omhandler barn og unge i alderen 6–23 år (barne-trinnet, ungdomstrinnet og videregående opplæring). Barn under skolealder (noen få enkeltstudier som inkluderer barn ned til 5 år) er inkludert i den grad det er relevant med hensyn til problemstillinger og framtidige skole-resultater, da som en del av studier om skolebarn. Kunnskapsgjennomgangen stiller to sentrale spørsmål:

- Hvordan kan vi sørge for at hjelpen barnevernet gir også støtter opp om barnas skolegang og skoler resultatene? Hvilke krav bør stilles til tiltakene for å få dette til?
- Hvordan kan skolen tilrettelegge undervisningen for barn og unge i barnevernet med til dels store problemer i og utenfor skolen?

I tillegg har vi formulert flere, mer spesifikke forskningsspørsmål som vi presenterer i metoddelen nedenfor.

Hensikten har vært å sammenstille eksisterende forskning om hva som kan *bedre skoler resultatene og utdannings situasjonen for barn i barnevernet* på en systematisk måte ut fra hvilke tiltak og metoder som kan vise til positive resultater, er lovende og/eller under utprøving. Vi har identifisert komponenter, arenaer og målgrupper, med tanke på å kunne vurdere hva som virker for hvilke målgrupper. Kunnskapsgjennomgangen omfatter relevant forskning fra Norge og andre land det er aktuelt å sammenligne Norge med, som andre nordiske land, Europa, USA og Canada. Vi har bevisst valgt å inkludere studier med ulike metodiske tilnærminger. Hovedtyngden av forskningen omhandler ungdom, og det å finne fram til studier av tiltak som inkluderer barnetrinnet har av den grunn vært av spesiell interesse.

## 1.1 Metode, søkestrategi og avgrensninger

Det har vært nødvendig å foreta en del valg og avgrensninger underveis. Det har ikke vært mulig innenfor prosjektets rammer å utføre en tilnærmet fullstendig oversikt over litteratur på området. Vi har derfor prioritert å søke etter tiltak, intervensjoner eller liknende som har vist seg effektive eller lovende, i tråd med problemstillingene for prosjektet.

Tiltak og målforståelser innenfor det norske barnevernets ansvarsområder er kategorisert ut fra nasjonale lovverk og statlige og kommunale system. Det gjelder også i andre land, og lovpålagt ansvarsfordeling og kategorisering varierer dermed mellom landene. For eksempel har Danmark ikke en egen barnevernlovgivning med separate tiltak, men en felles sosiallovgivning der tiltak går på tvers av målgrupper. Slike organisatoriske forskjeller reflekteres i begrepsbruken, og dette gjør at oversettelse av søkebegrep blir en utfordring. Vi har tatt utgangspunkt i de ulike lands lovverk og vår forhåndskjennskap til det som i størst mulig grad tilsvarende det norske barnevernet i de ulike landene for å finne fram til de mest treffsikre oversettelsene i forhold til vårt tema.

Ved hjelp av NOVAs forskningsbibliotek har vi gjennomført litteratursøk i de viktigste engelskspråklige databasene. Benyttede søkebegrep eller søkestrenger er listet opp i vedlegg til denne teksten. Tilsvarende søk er også gjennomført i nordiske og nasjonale baser. Søkene er gjort i to omganger. Første gang viste det seg at søkestrengene vi hadde utarbeidet, ga uforholdsmessig mye «støy» i form av irrelevante treff, og vi fant det derfor hensiktsmessig å innsnevre søkene og gjøre dem mer direkte rettet mot temaet. Også de nye søkene ga en hel del lite relevante treff, som vi så har silt ut ved å gå gjennom alle publikasjonene.

I tillegg til de bibliotekstekniske søkene gjengitt i vedlegget, har vi også søkt i utgitte rapporter, notater og working papers hos nordiske institusjoner som driver med tiltaksevalueringer, som Det nationale forskningscenter for velfærd (SFI) i København, Socialstyrelsen i Stockholm, Arbeidsforskningsinstituttet (AFI), Fafo og NOVA. I tillegg kommer europeiske prosjekter med relevans for oppdragets tema. Vi har gått igjennom tidligere publiserte litteraturoversikter om temaet, samt et spesialnummer av det amerikanske tidsskriftet *Children and Youth Services Review* fra 2012. Det handler utelukkende om intervensjoner, policy og praksis som kan bidra til bedre

utdanningsresultater for barn og unge under omsorg. I tillegg har vi gjennomgått et spesialnummer i tidsskriftet *European Journal of Social Work* fra 2013 som også hadde barnevern og skole som tema.

Ved gjennomlesingen av de utvalgte publikasjonene har vi fulgt en fast liste med spørsmål som ble utarbeidet innledningsvis. Listen er basert på hovedprosjektets målsettinger, og ser slik ut:

### *Systematiske spørsmål til kunnskapsgjennomgangen*

#### OM BARNA

1. Hvilke aldersgrupper eller klassetrinn omtales her?
2. Handler publikasjonen om barn som bor i foreldrehjemmet og mottar barnevernstiltak, om barn i fosterhjem, eller om barn i institusjon?

#### OM TILTAKENE

3. Hvilke(t) tiltak omtales?
4. Omtales tiltak som primært er rettet inn mot individ, mot struktur, eller begge?
5. Omtales tiltak som foregår i skolen, tiltak som gjennomføres i andre settinger, men som har innvirkning på skoleresultatene, eller begge deler?
6. Omtales tiltak i regi av barnevernet, av skolen, av andre, eller en kombinasjon?
7. Hva er hensikten med tiltaket/tiltakene?
8. Oppnås hensikten, ifølge studien?

#### OM PUBLIKASJONEN

9. Er denne publikasjonen relevant?
10. Hva slags metode(r) er anvendt i studien, og er det noen metodiske svakheter?

Publikasjonene ble etter første siling fordelt mellom forfatterne av denne kunnskapsoppsummeringen. Først systematiserte vi gjennomgangen av publikasjonene med hjelp av de ti spørsmålene, for så å samle og syntetisere resultatene. Imidlertid gir ikke alle de inkluderte publikasjonene direkte svar

på alle spørsmålene vi har stilt, selv om de fleste svarer på noen av spørsmålene. Kunnskapsgjennomgangen viser at dette er et felt der det ikke foreligger mye sikker eller systematisert kunnskap.

## 1.2 Notatets oppbygning

Hoveddelen av teksten er viet de i alt 16 publikasjonene vi fant som omtaler virkninger av konkrete tiltak. I tillegg til disse 16 er et mindre antall publikasjoner inkludert til tross for at spørsmålene ikke besvares, fordi de likevel gir nyttig bakgrunnskunnskap. Det som kjennetegner disse publikasjonene er at de presenterer syntetiserende gjennomganger av forskning på feltet, snarere enn enkelttiltak. Disse publikasjonene er skilt ut i egne underkapitler som innleder og avslutter dette notatet.

Vi har bygget opp teksten rundt det som viser seg å være de viktigste utfallsmålene, sett i forhold til de overordnede spørsmålene som ble stilt innledningsvis. Vi hadde opprinnelig planlagt å dele materialet i to, med en del om barn og unge som bor i barneverninstitusjon eller i fosterhjem, og en del om barn og unge som bor i foreldrehjemmet med tiltak fra barnevernet. Våre søk ga ingen treff for konkrete studier om den siste gruppen, til tross for at også mange barn og unge som bor i foreldrehjemmet og som mottar barnevernstiltak, strever med skolearbeidet. Vi har derfor måttet gå bort fra denne inndelingen.

Isteden har vi valgt å presentere en del av denne oversiktslitteraturen før vi går nærmere inn i studiene av tiltak. Dette fordi vi fant en god del slike oversikter, som er nyttige som en bakgrunnskunnskap for å vurdere nye tiltak. Denne oversiktslitteraturen kaster også lys over situasjonen for de barn som bor i foreldrehjemmet, noe som er spesielt interessant ettersom vi ikke fant konkrete studier av tiltak rettet mot denne gruppen.

Dernest presenterer vi de 16 studiene av konkrete tiltak. Disse har vi delt inn i tiltak som er rettet mot barn i barneskolen, og tiltak som er rettet mot ungdom og unge voksne. Deretter redegjør vi nærmere for eksisterende kunnskapsmangler, før vi oppsummerer kunnskapen ut fra det grunnlaget den samlede gjennomgangen har generert. Her er fokus rettet mot effektive tiltak, og hva som skal til for å implementere dem på en vellykket måte i skolen, og i samarbeid mellom skole og hjem.

## 2 Generelle studier og kunnskapsgjennomganger

### 2.1 Barn 6–15 år plassert utenfor hjemmet: Effektmålinger av tiltak

I en oppdatert, internasjonal gjennomgang (scoping review) av publikasjoner som presenterer effektmålinger av tiltak for å bedre barnevernsbarns skoleprestasjoner, skriver forfatterne at det finnes svært få slike publikasjoner (Forsman & Vinnerljung 2012). Til tross for omfattende søk i en rekke internasjonale databaser fant disse forfatterne bare elleve relevante studier, hvorav seks er inkludert i vår gjennomgang her. I denne gjennomgangen av litteratur har forskerne samlet og ved hjelp av en narrativ tilnærming, analysert tiltak for å forbedre fosterbarns skoleprestasjoner. Forsman og Vinnerljungs studie omfatter barn i aldersgruppen 6 til 15 år som er plassert utenfor hjemmet. Utenfor hjemmet dekker her både institusjon og fosterhjem. De fleste studiene er av nyere dato, men også eldre publikasjoner er inkludert. Studiene som er inkludert beskriver ulike tiltak. Tiltakene er rettet både mot struktur og individ.

Ni av de elleve studiene forfatterne gikk igjennom rapporterte positive resultater. Samlet kunne man se at leseferdighetene ble forbedret i de fleste studier, mens forsøk på å forbedre regneferdigheter ga blandede resultater. En rekke ulike teknikker bidro til positive resultater, og her er det empiriske grunnlaget sikrest når det gjelder veiledningsprosjekter og strukturert individuell støtte («tutoring»). Oversikten konkluderer med at de fleste fokuserte tiltak er med på å bedre fosterbarns skoleprestasjoner. Det kan se ut til at det vesentlige er at det i det hele tatt kommer et tydelig fokus på barna og deres utdannings situasjon. Dermed argumenterer forfatterne for at den viktigste årsaken til barnevernsbarns dårligere skoleprestasjoner ikke er å finne hos barna, men derimot i et utilstrekkelig hjelpeapparat.



## 2.2 Fokus på Canada

En annen bred litteraturstudie oppsummerer relevante studier med mest fokus på Canada (Ferguson & Wolkow 2012). Denne studien dekker barn «in care» – som er under barnevernets omsorg, men som kan være bosatt i ulike typer hjem og institusjoner. Aldersgruppene omfatter barn i grunnskole og videregående skole, samt de som er i ettervern. Flere ulike tiltak omtales, og tiltakene er rettet mot både individ og struktur. Forskerne ønsker å identifisere tiltak og faktorer som påvirker utdanningssituasjonen for barn i barnevernet/ettervern positivt. Samtidig ønsker man å undersøke hvilke faktorer som hindrer en positiv utdanningssituasjon. Man har dessuten ønsket å få med synspunktene til barn og unge i offentlig omsorg. Artikkelen påpeker at forskning påviser en utstrakt systemsvikt, samt mangel på forståelse for hvilke behov fosterbarn og ungdom har i utdanningssammenheng. Det påpekes også at det er viktig å tilrettelegge for samarbeid mellom de ulike systemene og de enkelte fagfolkene for å ta seg av behovene til disse barna, noe man også vet fra andre studier.

Det kommer dessuten fram at mangelfull koordinering og dårlig samarbeid mellom skole og helse/omsorg utgjør alvorlige hindringer, fordi de fører til lite utveksling av informasjon og ofte en gjensidig ansvarsfraskrivelse mellom ulike etater. Andre store hindringer, er skolebytter og at barna og familiene får alt for lite informasjon. Ferguson og Wolkow gir flere anbefalinger, hvorav den viktigste nettopp er å legge til rette for bedre koordinering mellom de ulike tjenestene, med vekt på utdanning og barnevern. Dette gjelder for tiltak både på individnivå og strukturelt nivå, og tiltakene må være lokalt og individuelt tilpasset. Man må få bedre informasjonsprosedyrer og en bedre skolerapportering. Andre viktige anbefalinger, er økt spesialundervisning og mer opplæring for dem som har omsorg for barna.

Mange av de anbefalte intervensjonene handler altså om å samordne tjenestene rundt barna, og at man får til et bedre samarbeid mellom barnevern og utdanningssektoren, inkludert personer som følger de enkelte familiene og barna. Forskerne mener at problemene kommer av at man tidligere har fokusert for ensidig på atferdsmessige og følelsesmessige problemer, og svært lite på svake skolerestater. Områdene har fungert helt

atskilt fra hverandre. Flyttinger for barnas del fører videre til at man ikke får fanget opp målgruppen, hvis man ikke har tydelige rutiner for dette. Videre var det et problem at mange av barna opplevde at både skolen, sosialarbeidere og klassekamerater hadde et negativt syn på dem.

Av relevans i artikkelen til Ferguson og Wolkow, er også en liste med anbefalinger eller virkemidler som kan bidra til å bedre skoleprestasjonene til barna og ungdommene. Den omfatter følgende: forbedre samarbeidet mellom ulike etater, legge til rette for spesialundervisning og veiledning for ungdom, foreldre, fosterforeldre, samt sikre strategier som bidrar til å bedre skoler resultatene. Videre anses det som viktig å sikre stabilitet både i skolen og i fosterhjems plasseringer, samt å planlegge og tilrettelegge for undervisningen og oppfølging av det som skjer på skolen.

### **2.3 USA: stabilitet og støtte til skolearbeidet**

I en artikkel fra USA (Pecora 2012), beskriver forfatteren faktorer som forbindes med suksess i utdanningen for ungdom og unge voksne som har vært i fosterhjem. Multivariate analyser av tre omfattende studier er studiens hovedgrunnlag. Artikkelen viser at dårlige skoler resultater har sammenheng med en rekke faktorer. For eksempel kan flyttinger mellom fosterhjem bidra til å senke skoleprestasjonene, utfordringer på skolen kan bidra til at barnet ikke får gå opp til eksamen eller gå videre til neste skoletrinn, og en rekke forhold knyttet til misbruk og neglisjering og til lite funksjonelle foreldre-barnrelasjoner, kan bidra til emosjonell og atferdsmessig ubalanse. Analysene av de tre datasettene viser en sterk fellesnevner på tvers av alle studiene, nemlig støtte til skolearbeidet og det som har sammenheng med skolen. Gode relasjoner til fosterforeldrene er sentralt. Stabilitet i plasseringen har stor positiv effekt på fullføring av skolegang. Dette har igjen gode ringvirkninger når det gjelder utvikling av gode, stabile nettverk og støtte fra omgivelsene.

Cox (2013) utforsker en rekke pedagogiske intervensjoner for barn og unge i fosterhjem, først og fremst i USA og ut fra amerikanske forhold. To hovedtyper av intervensjoner omtales: politiske vedtak og praksisnære tiltak på den ene siden, og evidensbaserte tiltak på den andre siden. Under den første typen listes det opp en rekke intervensjoner og anbefalinger som er

vedtatt og til dels implementert. Den andre typen er mer relevant for denne kunnskapsgjennomgangen, ettersom det her omtales anbefalinger basert på forskning på effekter av ulike tiltak. Tidlig intervensjon er en slik anbefaling, og med tidlig menes her aldersgruppen 0–5 år. Særlig effektive tidlige intervensjoner er tiltak mot aggresjon, tiltak som styrker den generelle utviklingen hos barna, og egne terapiprogram rettet mot behovene til barn som har vært utsatt for overgrep. Videre anbefales MTFC (multidimensional treatment foster care) for førskolebarn, opplæring av omsorgspersoner enten disse er biologiske eller fosterforeldre, og flere andre programmer og modeller. For større barn og ungdom i fosterhjem, anbefales ulike leseferdighetstiltak, samt ulike tiltak for å bedre psykisk helse. Mentorprogrammer anbefales også under bestemte forhold, som langvarige mentorrelasjoner, aktiviteter som fokuserer på mentorbarnas behov, emosjonell støtte med mer. Videre anbefales en del tiltak som skal forberede ungdom i barnevernet på overgangen til høyere utdanning. Av strukturelle tiltak anbefales særlig intervensjoner som forbedrer og styrker samarbeidet mellom barnevern og utdanning/skole.

## 2.4 Australia: Barn i fosterhjem

I en prospektiv, longitudinell studie av australske forhold (Fernandez & Barth 2010) vises det til en rekke tema knyttet til barn som vokser opp i fosterfamilier, for eksempel skoleprestasjoner, nærhet til egen familie og fosterfamilie, psykologiske variabler som selvvurdering mv. Publikasjonen viser ikke til særskilte tiltak som kan iverksettes for å bedre skoleprestasjoner. Imidlertid understrekes også her betydningen av stabile fosterhjem over tid, og fosterforeldrenes engasjement og involvering i fosterbarna som viktige variable som bidrar positivt til fosterbarnas velferd.

## 2.5 Europeiske forhold: YiPPEE-prosjektet

En publikasjon basert på det EU-finansierte prosjektet Young People in Public Care: Pathways to Education in Europe (YiPPEE-prosjektet) (Hedin et al. 2011)<sup>1</sup>, handler om ungdommers egne refleksjoner om skolen og hva den betyr for dem. YiPPEE-prosjektet handlet om ungdommer som eventuelt ville mottatt ettervernstiltak her i Norge, altså unge som har vært under offentlig omsorg og er på vei ut av dette. Formålet med YiPPEE-prosjektet var å undersøke hvordan de som på grunn av alder forlater barnevernet, men som kan få ettervern, kan bli oppmuntret til å fortsette på skolen og ta høyere utdanning. Forskningsprosjektet gikk over tre år og ble gjennomført i fem land: England, Danmark, Sverige, Spania og Ungarn. Studien har undersøkt ulike tiltak som har vært rettet mot både individ og struktur. Hensikten med prosjektet var å identifisere mulige årsaker til at de som er i offentlig omsorg i så lav grad tar videre utdanning, samt å finne faktorer som er med på å oppmuntre til videre utdannelse. Prosjektet var ikke en studie av ett enkelt, men av flere ulike tiltak.

Forfatterne understreker at det viktigste enkelt-«tiltaket» sett fra de unges synspunkt, var å få ros når de fortjente det – fra fosterforeldre, lærere og andre. Støtte og hjelp til lekser oppleves også som en positiv faktor, og når familien organiserer dagliglivet rundt skolearbeidet fremmer det en følelse av at skolen er viktig. Det er dessuten viktig for dem å delta i det vanlige sosiale livet i form av aktiviteter utenfor skolen. Også her kjenner de glede og stolthet når de får til noe og anerkjennes for det, enten det er fra voksne eller fra andre ungdommer. En konklusjon er at en bør vurdere å rekruttere flere fosterforeldre med høyere utdanning, en annen at en legger til rette for og oppmuntrer fosterforeldres aktive engasjement i skolen og skolearbeidet.

En av de andre publikasjonene fra YiPPEE-prosjektet (Höjer & Johansson 2012), undersøker hvordan skolen både kan være en positiv faktor

---

<sup>1</sup> Se også Höjer & Johansson 2012; Jackson & Cameron 2012 og Rácz & Korintus 2012 for flere publikasjoner fra dette prosjektet. (se også Höjer & Johansson, 2012; Jackson & Cameron, 2012; Rácz & Korintus, 2012 for publikasjoner fra YiPPEE. Dette er et EU finansiert prosjekt, med det fulle navnet: Young People in Public Care: Pathways to Education in Europe. (Oversatt: Unge mennesker i offentligomsorg: Veier til utdanning i Europa)

for å fremme resiliens og mestring, og hvordan skolegang bedrer livssjansene for ungdom med barnevernsbakgrunn. Denne studien er basert på intervjuer med 33 ungdommer som var i alderen 18–21 år ved intervjuetidspunktet. De var ellers kjennetegnet ved at de hadde vært plassert minst ett år utenfor foreldrehjemmet, at de hadde vært plassert utenfor foreldrehjemmet da de var 16 år gamle, og at de viste lovende skolerresultater. 24 var jenter og ni gutter, og ni av dem var i høyere utdanning på intervjuetidspunktet. Utvalget er ikke representativt for ungdom i svensk barnevern, men kan sees som representativt for et segment som lykkes godt etter fosterhjemsplassering. Spesifikke tiltak omtales ikke. Det som trekkes fram som viktig og positivt, er en følelse av å være kompetent, å mestre læring og skolearbeid; en følelse av å bli sett og anerkjent av spesielt engasjerte lærere eller andre voksne; at slike voksne delte av sin kunnskap om utdanningssystemet; en følelse av at skolen er en plattform man kan bygge et bedre liv på. Konklusjonen er at en stabil plassering på en god skole med høyt kompetente og engasjerte lærere, vil være en viktig samlefaktor for å fremme resiliens og bidra til en god framtid for barn og unge i barnevernet.

I Jackson & Cameron (2012) syntetiseres resultatene fra YIPPEE-prosjektet. Fire metoder ble brukt: en litteratur og policy-sammenstilling; en statistikkanalyse; en spørreundersøkelse til offentlige etater innen sosialomsorg/barnevern og utdanning, intervjuer med fagfolk og ledere; samt narrative, kvalitative intervjuer med 170 unge i alderen 18–24 år. Studier fra hvert av de fem landene som hadde deltatt i dette prosjektet, ble sammenliknet i egne rapporter. Samlet avdekket YIPPEE-prosjektet flere viktige forutsetninger som bør ligge til grunn for å øke omfanget av høyere utdanning blant unge som har vært under barnevernets omsorg, som var gjennomgående for alle land. Jackson og Cameron (2012) oppsummerte at de største utfordringene er knyttet til at det generelt er lave forventninger til utdanningsprestasjoner, begrenset langsiktig planlegging, begrenset personlig og økonomisk støtte, og at det er svært begrenset kontakt mellom utdanning og omsorgsfeltet. Sterke positive faktorer i tillegg til en indre motivasjon, var å ha en nær og støttende voksenperson som fulgte opp den unge, stabilitet i omsorgssituasjon og skole, tilfredsstillende bo-muligheter og økonomisk støtte.

Også Johansson & Höjer (2012) er basert på YiPPEE-studien, men i denne artikkelen legger forfatterne vekt på at en for stor tro på enkelttiltak kan trekke oppmerksomheten vekk fra grunnleggende samfunnsmessige hindringer som diskriminering, urettferdighet og fattigdom. Både tiltak og et velfungerende, gratis og tilgjengelig skolesystem er nødvendig. Generelle anbefalinger fra YiPPEE-prosjektet vil derfor primært være å sørge for lett tilgjengelig voksenopplæring, å investere i flere lærere, sosialarbeidere, psykologer, sykepleiere («helsesøstre») og studieveiledere på alle nivåer, og å unngå tiltak som ekskluderer barn og ungdom fra skolen og jevnaldrende. En styrking av barns og unges kulturelle og sosiale kapital, i skjæringspunktet mellom individuelle og strukturelle faktorer, ser ut til å være avgjørende.

## 2.6 Skotske forhold

Med utgangspunkt i skotske forhold gjør Connelly og Furnivall (2012) en historisk analyse av data fra årene 2002 til 2009. Flere ulike tiltak omtales, både på statlig og kommunalt nivå. For hvert enkelt år blir barn som bor i foreldrehjemmet og mottar tiltak fra barnevernet, barn under omsorg (i fosterhjem/institusjon) og barn som ikke er i barnevernet sammenlignet. De statistiske dataene blir sett i sammenheng med hva som har skjedd innenfor feltet og hvilke endringer som har blitt gjort i løpet av denne tidsperioden.

Resultatene viser tydelig at på tross av de tiltakene som har blitt satt i gang, består de svake resultatene for de barna som bor i foreldrehjemmet og mottar tiltak fra barnevernet. Følgelig må nye og andre grep settes inn for denne gruppen. Samtidig viser de statistiske dataene at de som bor utenfor hjemmet klarer seg litt bedre enn tidligere. Trenden viser en klar fortsatt økning, og denne gruppen gjør det klart bedre enn de som bor hjemme.

## 2.7 Danske erfaringer

I en studie fra Danmark (Andersen et al. 2008), der man har prøvd å få frem erfaringer rundt det å jobbe for å bedre skolerresultater for plasserte barn, har man konsentrert seg om samarbeidet mellom saksbehandlere innenfor helse/omsorg og lærere. Publikasjonen består av tre ulike delrapporter med tre ulike metoder. Den første var en kvantitativ undersøkelse for å få en oversikt over de kvantifiserte dataene om emnet, den andre en kvalitativ undersøkelse

som hadde fokus på undervisningsprosesser. Den tredje delrapporten hadde fokus på samarbeidet rundt de plasserte barnas skolegang, både internt på skolen og i samarbeid med relevante, eksterne myndigheter. Tiltakene som omtales er rettet mot både individ og struktur. To ulike sosialpedagogiske perspektiv anvendes: et «omverden inkluderende» perspektiv og et individualiserende perspektiv. Hensikten med studien var å undersøke hva som hemmer og fremmer samarbeid. Forskerne konkluderte med at viktige faktorer for å fremme et godt samarbeid rundt barna er at det eksisterer klare oppgaver som er organisatorisk forankret, og at ansvarsfordelingen er tydelig. Det bør foreligge formelle samarbeidsavtaler, samarbeidet bør være basert på dialog og tett personlig kontakt mellom samarbeidspartene.

## 2.8 Erfaringer fra Norge

En norsk studie (Skilbred 2011) presenterer barn og unges, fosterforeldre og læreres synspunkter på fosterbarnas skolemestring og -trivsel. Intervju-materialet diskuteres i lys av en ganske omfattende gjennomgang av mye av den litteraturen som vi også går gjennom i denne rapporten. Artikkelen bygger på prosjektet «Barn som blir plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling», der både kvalitative og kvantitative data ble innhentet ved fire ulike tidspunkt. Alle var plassert i fosterhjem. Mange lærere og fosterforeldre mente ungdommene hadde store faglige utfordringer, men likevel så de fleste ungdommene selv positivt på sin mestring av skolefagene. Her var det altså en diskrepans som en kunne tenke seg å utforske videre. Når det gjaldt trivsel på skolen, var ungdommene og fosterforeldrene derimot langt på vei enige.

Så langt har vi gjennomgått en del mer generelle studier som kan fungere som et bakteppe for de mer spesifikke studiene av tiltak som vi presenterer nedenfor.

## 3 Spesifikke studier av tiltak

### 3.1 Tiltak hovedsakelig rettet mot barn i førskole-/barneskolealder

Det er generell enighet om at tidlig innsats er viktig for å jevne ut forskjeller i skoleprestasjoner som kan tilskrives forskjeller i sosial bakgrunn. Dermed blir tiltak rettet mot barn i barneskolealder av særlig stor interesse. I denne delen tar vi for oss de studiene vi har funnet av slike tiltak, herunder også tiltak som inkluderer både barn i barneskolealder og eldre ungdommer.

Prosjektet SkolFam ble utført i Helsingborg i Sverige (Tideman et al. 2011). Samtlige 25 deltakere var barn i alderen 7–11 år som bodde i fosterhjem, og som med sannsynlighet ville være i fosterhjem også etter to år. Tiltakene som ble satt inn var primært rettet mot enkeltindivider. Studien anvender standardiserte psykologiske og pedagogiske instrumenter for baseline og oppfølgingsmål, herunder tester for kognitiv evne, leseferdigheter, staving og matematisk og tallmessig forståelse. Resultatene fra disse testene ble deretter brukt for å fastsette hvert enkelt barns potensiale og behov for utdanningstjenester, og for å tilrettelegge for intervensjoner for å møte behovene til individuelle barn. Resultatene av testene på baseline ble formidlet til barna, fosterforeldrene og lærerne, samt til psykolog og spesialpedagog i møter hvor samtlige var til stede. I løpet av intervensjonen hadde psykolog og spesialpedagog nøkkelroller. De skulle motivere og formidle til lærerne hvordan de skulle assistere og hjelpe hvert enkelt barn til å nå de fastsatte målene. Etter to år ble de samme testene som ble anvendt ved baseline, brukt for å studere barnas utbytte i etterkant av intervensjonen. Resultatene viste signifikante forbedringer i IQ og lese- og staveferdigheter, men svakere og ikke-signifikante forbedringer i matematikk. Dette er for øvrig i tråd med resultatene fra Forsman og Vinnerljungs (2012) scoping review, som vi oppsummerte tidligere i denne kunnskapsoversikten.

Et påfølgende prosjekt, SkolFam 2, ble gjennomført i Norrköping fra 2008 til 2011 (Tordön et al. 2012). Her var det 24 barn som ble inkludert i prosjektet fra starten av. Elleve av disse falt fra underveis, mens sju nye kom til. Til forskjell fra det opprinnelige SkolFamprosjektet ble det her funnet



signifikante forbedringer også i matematikk, noe som relateres til arbeidsminnetreningen i prosjektet. Denne treningen var basert på egne data-program som barna brukte individuelt, og på sosiale spill som Memory og Mastermind.

En annen studie, publisert blant annet i Flynn et al. (2012a) og Flynn et al. (2010), er et randomisert forsøk på å teste en hypotese om at fosterbarn i barneskolealder som mottok en individualisert, direkte læringsintervensjon fra sine fosterforeldre, ville prestere signifikant bedre ved posttest enn ved pretest i lesing og matematikk enn en kontrollgruppe med barn i fosterfamilier som ikke mottok tiltak. Utvalget besto av 77 fosterbarn (i Ontario), i alderen 6–13 år ved pretest. 42 av dem ble tilfeldig trukket ut til deltakelse i den gruppen som skulle motta tiltaket, mens 35 var i kontrollgruppen. Basert på det såkalte Ontario Looking after Children (OnLAC-prosjektet) fant Flynn og samarbeidspartnerne hans at stadige flyttinger fra en skole til en annen bidrar til svake skoleprestasjoner. Fosterbarn er ofte utsatt for dette, i tillegg til andre faktorer som bidrar negativt. Derfor iverksatte forskerne forsøk der fosterforeldre utførte opplæring og veiledning (tutoring) av fosterbarna sine. Prosjektet er en hjemmebasert intervensjon med sikte på å bedre utdannelsen til fosterbarn. Utgangspunktet for denne tilnæringsmåten var annen forskning og metaanalyser som viser at frivillig voksen opplæring og veiledning (tutoring) kan bedre barns leseferdigheter i den generelle befolkningen. Fosterforeldrene i eksperimentgruppen fikk en sekstimers opplæring i hvordan de skulle gå fram. For eksempel skulle de telle ord og lyd-flyt, samt antallet timer gjennomført i løpet av en uke, samt tid brukt på lesetrening og høytlesing. Tiltaket var rettet mot fosterbarna og deres skoleprestasjoner. Resultater ved posttest viste at barna i eksperimentgruppen gjorde det bedre med hensyn til skoleprestasjoner, og studien viser at individuell direktelæring fra fosterforeldre forbedrer fosterbarnas grunnleggende akademiske ferdigheter.

En studie fra USA (Pagan 2010) viser liknende resultater. To ulike undersøkelser ble gjennomført. I den første delen, en randomisert kontrollert studie, deltok 116 elever og foreldre. Målgruppa var barn i tredje til femte klasse som var plassert utenfor hjemmet. I den andre studien deltok 57 av de som skåret dårligst i første del. Halvparten av disse igjen deltok i en lesegruppe over sommeren, mens den andre halvparten var kontrollgruppe. De

utvalgte elevene fikk tilsendt en bok per uke i åtte uker, tilpasset den enkeltes interesse og lesenivå. Foresatte/omsorgspersoner fikk noe opplæring i strategier for ferdighetstrening, og fikk i oppdrag å støtte opp barnas lesing. Barna i tiltaksgruppen viste betydelig bedre resultater etter intervensjonen enn barna i kontrollgruppen. Man fant imidlertid ikke forskjeller mellom gruppene i muntlige språkferdigheter. På bakgrunn av resultatene i den randomiserte, kontrollerte studien, konkluderer forfatteren med at å gi tilgang til bøker og stimulere foresatte/omsorgspersoner til å støtte opp barnas lesing var en effektiv metode for å forbedre leseferdigheter i løpet av relativt kort tid, som her over sommeren.

Et tiltak fra Storbritannia som kalles «Paired reading», omtales av Osborne et al. (2010). Tiltaket var et leseprosjekt som var individuelt rettet mot 5–11 år gamle fosterbarn og gikk ut på at barn og omsorgsperson skulle lese høyt sammen fra bøker barnet hadde funnet fram til. Lesingen skulle gjennomføres minst 20 minutter tre ganger per uke i 16 uker. Tiltaket ble gjennomført med utgangspunkt i skolen, og man hadde utvalgte lærere som målte barnas «lesealder» før og etter deltakelse i prosjektet ved hjelp av en standardisert lesetest. Både fosterforeldre, skoleansatte og sosialarbeidere gjennomgikk et felles kurs, men det er ikke angitt om dette fant sted på skolen eller et annet sted. Selve lesingen ble gjennomført i fosterhjemmet. Omsorgspersonene fikk i oppdrag å fylle ut et ukentlig skjema i samarbeid med barnets lærer, for å innhente informasjon om antall lesesjoner de hadde gjennomført, og om det hadde vært noen problemer. Et avsluttende skjema etterspurte om barnet hadde hatt glede av lesingen, om noe burde ha vært gjort annerledes, og om de vurderte at lesingen hadde noen positiv effekt på barnets leseferdigheter. Hensikten var å hjelpe barna til å bli flinkere til å lese. For mange ble hensikten oppnådd, og effekten var særlig sterk for de barna som hadde vært dårligst til å lese før prosjektet startet. Alle fosterforeldrene rapporterte at både barna og de selv hadde glede av å delta. En bieffekt var dessuten bedre samarbeid og kommunikasjon mellom omsorgspersoner, lærere og sosialarbeidere, og en mer tydelig prioritering av skolearbeidet for fosterbarnas del. Samtidig var det en del skoler som ikke rapporterte tilbake etter prosjektslutt, mens flere skoler rapporterte at prosjektet ikke var fullført fordi barn hadde byttet enten fosterhjem eller

skole i løpet av prosjektperioden. Andre rapporterte at prosjektet var avbrutt av andre grunner. Dermed er det sannsynlig at barn med mindre stabile skole- og omsorgsforhold ikke fikk delta eller gjennomføre hele prosjektet, slik at både utvalget og rapporteringen er skjeve. I tillegg er det mulig at slik lesetrening passer for noen og ikke for andre, uten at studien hadde anledning til å følge opp dette spørsmålet nærmere.

«The Letterbox Club» (Griffiths 2012) er et annet britisk tiltak som gir lese-, skrive og matematikk-materiale til barn som er under offentlig omsorg, med sikte på å bedre deres skoleprestasjoner. Tiltaket er rettet mot barn i alderen sju til elleve år som får tilbud om å bli medlemmer i en leseklubb. De får tilbudet to ganger, første gang når de er sju år gamle, og igjen når de er ni år gamle, hvis de fremdeles er under offentlig omsorg. Opplæringsmaterialet blir sendt i posten til barnet på deres bostedsadresse i perioden mai til oktober, og barna kan både jobbe med materialet på egen hånd, eller sammen med andre. Materialet består av pedagogiske oppgaver spesielt tilpasset barnets nivå. Utformingen av tiltaket skjedde ved bruk av spørreskjemaer til barn og fosterforeldre om hva slags hjelp de ønsket. Tanken bak designet var at det er nødvendig å se barnet, skolen og hjemmet som en enhet der alle tre må involveres i arbeidet med å bedre barnas skoleprestasjoner. Samtidig er tiltaket rettet direkte mot det enkelte barnet. Det ansees som viktig at barna får pakker som er adressert til dem personlig, videre at materialet kommer porsjonsvis, og at det blir sendt med post. Det at de er medlem av en klubb er noe som bidrar til å gjøre opplegget mer eksklusivt. Ulike evalueringer er utført, med både kvalitative og kvantitative metoder. Kvalitative intervjuer er utført med barn og fosterforeldre, og barn har svart på spørreskjemaer. Det viste seg at barna likte tiltaket, og mange av deltakerne viste forbedringer i lesing og matematikk. Det ble også rapportert om sterkere engasjement i fosterhjemmene.

Zetlin et al. (2004) redegjør for et tverretattlig program fra California, igjen med sikte på å bedre skoleprestasjonene til barn i fosterhjem. En viktig faktor her var å ansette en utdanningsspesialist (Education Specialist) på sosialkontoret («child welfare agency»). Utdanningsspesialisten samarbeidet med sosialkontoret med å identifisere hvilke skoleproblemer hvert enkelt barn hadde, og tilbød deretter tett oppfølging for å bedre prestasjonene i

blant annet leseferdigheter, matematikk og oppmerksomhet. Dessuten skulle vedkommende fungere som mellomledd mellom skole og barnevern.

Utvalget omfattet 120 barn mellom fem og 17 år som enten bodde i fosterhjem eller institusjon. Halvparten var i intervensjonsgruppa og den andre halvparten i kontrollgruppa. Matteprestasjoner, leseferdigheter, daglig oppmøte på skolen, spesialundervisningsstatus og antallet skoler eleven hadde gått på i løpet av en toårs periode, ble målt. Studien er basert på registerdata om skoleprestasjoner der man har undersøkt dataene ett år før intervensjon og ett år etter intervensjonen. Utvalget er noe skjevfordelt, i det intervensjonsgruppa viste større omfang av ulike typer problemer enn kontrollgruppa. Populasjonen er også fordelt på ulike typer av skoler: offentlige, private, kostskoler og spesialskoler.

Man fant signifikante forskjeller mellom gruppene både for matematikk- og leseferdigheter, med høyere skåre for kontrollgruppen i pre-test. Dette hadde jevnet seg ut i post-test, noe som indikerer at den negative trenden ikke hadde fortsatt for intervensjonsgruppens del. Kontrollgruppen skåret bedre på flere variabler i pre-testen, men ikke i post-testen. På bakgrunn av dette hevder forfatterne at bruken av utdanningsspesialister i barnevernet kan være en effektiv metode for å støtte undervisningssituasjonen for barn i offentlig omsorg.

Tiltaket vurderes til å være effektivt. Zetlin og medforfatterne peker også på noen forhold som særlig bidrar til å forbedre skolegangen til barn som er plassert utenfor hjemmet: stabilitet i skolegangen, det vil si å unngå skolebytte; satsing på informasjon om rettigheter og muligheter innen skolesystemet; hjelp til å finne frem og søke i systemet; hjelp til familiene og bedre kvalitet på utdanningen. Grunntanken er at strukturen må tilpasses individet, og at individet må få støtte til å integreres i strukturen.

### **3.2 Tiltak rettet mot ungdom og unge voksne**

Også studier av tiltak rettet mot ungdom, vektlegger omsorgspersonenes involvering i skole og læring. En studie fra Canada (Cheung et al. 2012) analyserer data fra det tidligere omtalte Ontario Looking after Children (OnLAC). Analysene omfatter informasjon om deltakernes helse, utdanning, identitet, familie og sosiale relasjoner, sosiale prestasjoner, emosjonell og

atferdsmessig utvikling på grunnlag av longitudinelle data som ble samlet inn årlig mellom 2006 og 2009. Hensikten var å utvikle et flernivåperspektiv for å undersøke om det at omsorgspersoner engasjerer seg i skolegangen kan forklare det at noen ungdommer i omsorgstiltak viser bedre skoleprestasjoner enn andre. Studien omfattet et utvalg på 687 unge mellom 10 og 15 år (389 gutter og 298 jenter) som var under omsorg. Type plassering varierte mellom familiebasert plassering til «group care». Forfatterne konkluderer med at akademisk utbytte hos ungdom i omsorgstiltak kan påvirkes av plasseringen, og at omsorgspersoners forventninger til ungdom er viktig når det gjelder skoleprestasjoner.

I en artikkel av Flynn et al. (2012b) presenteres utvikling og testing av en modell basert på resiliensteori, utviklet for å måle suksess i utdanning for unge mennesker i alderen 12–17 år som er plassert utenfor hjemmet. Artikkelen er basert på regresjonsanalyser av tverrsnittsdata og longitudinelle data for årene 2007 til 2008, samt fra 2008 til 2009. I alt deltok 1106 ungdommer fra Ontario i Canada.

En rekke variabler ble testet i de to analysene: kjønn og alder, tre plasseringstyper (fosterhjem, familieomsorg eller gruppeboende), risikofaktorer (herunder å ta et skoleår om igjen), en helsereelatert kognitiv indeks, samt mål på atferdsvansker. Dessuten inkluderte man visse beskyttende faktorer, herunder omsorgspersonenes involvering i ungdommens skolegang, og omsorgspersonenes utdanningsaspirasjoner. Resultatene viste at kjønn, omfanget av atferdsvansker og antall utviklingsmessige fordeler, samt omsorgspersonenes utdanningsaspirasjoner for ungdommen, var de mest konsistente prediktorer for et vellykket utviklingsforløp. Jentene presterte bedre enn guttene. Ungdom i fosterhjem og familieomsorg (kinship care) presterte bedre enn de som var i institusjon. Atferdsvansker var negativt assosiert med skoleprestasjoner, mens omsorgspersoners involvering og interesser var positivt assosiert.

En annen studie fra Ontario, fra et prosjekt som fortsatt er under arbeid (Gharabaghi 2012), bruker også flere innfallsvinkler. Studien omhandler ungdom i mindre barneverninstitusjoner. Hensikten med prosjektet er å undersøke undervisnings- og læringsstøtte som er tilbudt ungdom i institusjon. Prosjektet omhandler både struktur og individ, og fokuserer på hvordan institusjonsbaserte programmer kan støtte undervisning og læring hos

ungdom som bor i institusjon. Resultatene fra litteraturgjennomgang, dokumentgjennomgang av politikk og manualer, samtaler med ledere for barneverntjenester og ansvarlige for ulike programmer, semi-strukturerte intervjuer med ansatte (n=20), «site visits» (n=34) og survey med ungdommene (ikke ferdig da artikkelen ble publisert), tyder på at utdanning og læring hos ungdom i institusjon har stor betydning. Dersom læringen svikter, kan det få store negative konsekvenser for ungdommen i form av fysiske og psykiske helseproblemer, kriminell aktivitet og generell sosial marginalisering. Et hovedpoeng i studien er at læring må integreres som en del av ungdommenes hverdag, og ikke skilles ut som et separat prosjekt.

En publikasjon fra USA (Mallett 2012) gjennomgår forskning som viser sammenheng mellom omsorgssvikt/mishandling i barndommen og barns og unges skoleprestasjoner. Hovedvekten legges på en presentasjon av en pilotstudie av programmet, «the School Success program». Tiltaket ble startet i skoleåret 2001/02 med 15 barn i fosterhjem, og økte til 60 barn fra både fosterhjem og veiledet familieomsorg i skoleåret 2003/04, Sistnevnte er ikke definert eller beskrevet i artikkelen. Prosjektet omfatter barn i hele skoleløpet, fra 6–18 år.

Programmets hovedfokus er å sørge for en stabil voksenperson, som også er utdannet lærer, til å undervise hvert enkelt barn, individuelt og hjemme hos barnet. Programmet ble evaluert ved hjelp av et longitudinelt design, og hvert enkelt barns framgang og måloppnåelse ble målt. Deltakerne viste signifikante forbedringer; grunnleggende leseferdigheter ble sterkt forbedret, og gjennomgående også akademiske ferdigheter, uavhengig av kjønn og etnisk tilhørighet.

Jones (2012) studerer faktorer som har bidratt til vellykket utbytte med hensyn til skoleprestasjoner, og som kan predikere at eksamen blir avlagt i videregående skole. Studien presenterer analyser av data om 246 ungdommer som bodde i en «residential education placement». Plassering her utgjorde også intervensjonen, og skulle sikre et stabilt miljø og et omfattende undervisningsopplegg, man hadde her en forventning om at ungdommene ville bli boende så lang tid at de hadde vært oppe til eksamen. Det var også viktig å skape et bomiljø med færre restriksjoner enn det som er vanlig i institusjon.

To separate avhengige variabler ble utviklet; resultater ved avslutning og eksamen (exit and graduation). En avslutning ble ansett for vellykket hvis ungdommen tok eksamen og flyttet hjem til foreldrene sine, flyttet til et mindre omfattende omsorgstilbud eller fortsatte å gå på skolen. Alle andre resultater ble vurdert som mislykkete. Forfatterne oppsummerte at sju av ti ungdommer oppnådde et vellykket resultat.

Tyre (2012) viser resultater fra erfaringene med en modell for skolebasert undervisningsstøtte, ESP (Educational Support Program). Programmet skal sørge for støtte, opplæring og veiledning for ungdom i fosterhjem.

ESP er utformet slik at man ansatte en lærer og en veileder som skal være stabile støttepersoner for unge under utdanning som opplever endringer i hjemmesituasjonen. Den heltidsansatte læreren har ansvar for å bestemme innhold og opplegg for den enkelte ungdommen samt å veilede andre støttepersoner og koordinere og tilrettelegge kommunikasjon mellom elev, omsorgspersoner, saksbehandlerne og elevenes lærere. Viktigst er det at lærerne fungerer som undervisningsstøtte for elevene ved å tilrettelegge tilgjengelighet til skolen og til andre programmer som gir undervisningsstøtte. Opplæringen er individualisert, på bakgrunn av hver enkelt elevs behov, og elevene får tett oppfølging i et stabilt miljø. I analysen presenteres data om i alt 76 ungdommer som har besvart spørsmål knyttet til pensumrelevante mål, karakterer, disiplin, tilstedeværelse. Lesferdigheter og leseforståelse måles særskilt. Resultatene viste blant annet signifikant bedring i grunnleggende leseferdigheter.

I en del av prosjektet YiPPEE (se også Hedin et al. 2011; Höjer & Johansson 2012; Jackson & Cameron 2012; Johansson & Höjer 2012) studeres ettervernets betydning for videre skolegang i Ungarn (Rácz & Korintus 2012). I Ungarn kan de unge få ettervern av det offentlige opp til de er 25 år hvis de studerer, og opp til 21-årsalder hvis de jobber. Tiltaket er individrettet, og organiseres av barnevernet. Studien, som er basert både på nasjonal statistikk og kvalitative data, undersøker om ettervern kan bidra til at flere barn som er i barnevernet i større utstrekning tar mer og lengre høyere utdanning.

Artikkelen konkluderer med at ettervern er et meget godt virkemiddel for å motivere unge med barnevernsbakgrunn til å ta høyere utdanning.

Særlig ble økonomisk støtte trukket frem som et viktig insitament for å studere videre. Fordi mange i målgruppen ønsker å starte et økonomisk uavhengig liv så snart som mulig, er det viktig at de får økonomisk støtte når de studerer. Forfatterne finner også at det å ha en person som motiverer, støtter opp og som kan bidra til planlegging av studiene, er viktig. Samlet sett viste studien at større fokus på elevenes utdanningsforløp fra barnevernets side var nødvendig. Andre faktorer som ble trukket frem, var at de unge ønsket mer tiltro til egne prestasjoner, og ønsket at det ble stilt større forventninger til dem. Praktisk støtte i form av ekstraundervisning, opplæring av lærere, og satsing på basiskunnskaper som lesing og regning istedenfor faktakunnskap, var viktig for å kompensere uheldige konsekvenser av omsorgsovertakelsen.

Prosjektet «On the Way Home» (Trout et al. 2012) er et tolv måneders tiltak som er designet for å støtte ungdommer som er på vei ut av fosterhjem, deres opprinnelige familier og skolen i den kritiske reintegreringsperioden når den unge skal flytte tilbake til hjemstedet. Hensikten med tiltaket er å bidra til mer stabile livsbetingelser og skape bedre livsvilkår for målgruppen gjennom å forhindre frafall fra skole og forbedre skoleprestasjoner. Tiltaket består av en spesialutdannet familiekonsulent som skal være koordinator mellom skole og hjem og som gjennom tett oppfølging skal bistå familien og skolene i reintegreringsprosessen. Tiltaket er primært rettet mot familien, og har tre integrerte komponenter som skal koordineres, det vil si skole, familie, og akademiske prestasjoner. Alle behov skal kartlegges og ekstra ressurser skal kunne settes inn når nødvendig, eventuelt kan familien få ekstra støtte hvis denne trenger hjelp til det. Tiltaket er en integrert skole og familiemodell og skal være skolebasert. Alle intervensjoner er individuelt baserte og tilpasset. Målet er at man i størst mulig grad legger til rette for at overgangen skal gå så smertefritt som mulig, slik at reintegreringen ikke går ut over skolegangen.

Den randomiserte, kontrollerte studien, med en gruppe som fikk tiltaket og en kontrollgruppe som kun fikk tradisjonell hjelp, fant store forskjeller mellom testgruppen og kontrollgruppen. For mange av variablene er resultatene signifikante i positiv retning for tiltaksgruppen. Tiltaksgruppen hadde bedre skolerresultater, færre flyttinger, og havnet sjeldnere i fengsel. 90 prosent av tiltaksgruppen hadde fullført eller gikk fremdeles på skole,



sammenlignet med kun halvparten i kontrollgruppen. Videre var det langt flere som ble værende på den aktuelle skolen.

Kirk and Day (2011) har studert et universitetsbasert program som har til hensikt å bygge en bro fra fosterhjems plassering og inn i høyere utdanning (MEOYIC, Michigan Educational Opportunities for Youth in Care). Deltakere i programmet er ungdom i aldersgruppen 15–19 år som er eller har vært plassert utenfor hjemmet, og som fortsatt hadde tiltak i regi av barnevernet. Tiltaket består av flere enkeltkomponenter, som mentoring, aktiv læring og erfaringsoverføring fra studenter som selv kommer fra fosterhjem. Tiltaket gjennomføres som en sommerleir med tre–fire dagers varighet. Tiltaket er rettet mot individer, men med forankring i strukturelle forhold gjennom utstrakt bruk av mentorer/ledere som er tidligere fosterbarn med lignende sosial bakgrunn som deltakerne. Tiltaket gjennomføres i regi av universitetet. Hensikten med tiltaket er å gjøre en mulig overgang til høyere utdanning lettere og bedre kjent for ungdom i fosterhjem. Dette oppnås først og fremst ved at deltakerne gis en innføring i livet på campus gjennom å bo der selv og ved at de får en innføring i erfaringene til tidligere fosterbarn som har gjennomført denne overgangen. Mentoraspektet gjør at ungdommene får rollemodeller og sosial kapital som kan styrke deres tilhørighet til universitetsmiljøet. Studien er en evaluering av tiltaket, og både prosess- og resultatevaluering er integrert i designet.

Utvalget er imidlertid basert på rekrutteringsprosesser som gjør at det ikke er representativt for alle deltakerne, og informasjon om effektene er basert på selvrapportering. Det er også begrenset hva studien kan si om effekter av tiltaket i forhold til andre faktorer som ikke inngår i studien. Forfatterne påpeker at tiltaket ville styrkes ved å inngå som en del av et mer omfattende opplegg med sikte på å gi ungdom fra fosterhjem støtte til å ta høyere utdanning, og at en slik styrking er under oppbygging som et resultat av prosessevalueringen. Selve utformingen av tiltaket med en «sommerleir» på høyskole/universitet er antagelig mindre overførbar til norske forhold, men ideer og enkeltkomponenter kan ha overføringsverdi.

Et lignende tiltak, «Seita Scholars Program» (Unrau 2011), har mange fellestrekk med det som omtales i Kirk & Day (2011), og er utført ved et annet universitet i Michigan i USA. Dette er ikke utformet som en

sommerleir, men som et mentortilbud i løpet av det akademiske året, altså et mer omfattende prosjekt. Deltakerne er i overgangen fra fosterhjem til universitet og mottar stipend og en «campus coach» som er en medstudent med lengre fartstid og med fosterhjemserfaringer. I tillegg har universitetet en egen konsulent som bistår i spørsmål om fosterhjem, helse og økonomisk støtte. Alle mentorene og universitetets konsulent kurses i å bistå de nye studentene på syv områder: utdanning, økonomi og arbeid, bolig, fysisk og psykisk helse, sosiale relasjoner, personlig og kulturell identitet, og «life skills», i tråd med Casey Family Programs (se [www.casey.org](http://www.casey.org)). Publikasjonen er ikke en evaluering, men en presentasjon av tiltaket.



## 4 Et videre perspektiv

Noen kritiske bemerkninger om forskningen vi har gjennomgått, vil være at det i den gjennomgatte litteraturen i stor grad tas for gitt at bedre skoleprestasjoner og mer utdanning er et hovedmål for alle barn som har erfaringer med barnevernet, enten de har vært plassert utenfor foreldrehjemmet eller bodd hjemme med tiltak. Utdanning er selvsagt av stor betydning, ikke minst fordi en god utdanning gir ungdom livssjanser de ellers ikke får, og fordi de gjennom utdanning får utviklet sitt potensiale på viktige områder. Skolen kan også være en viktig arena for å fremme resiliens og mestringsevne. Samtidig vil det være frigjørende for forskningen, og kanskje i noen grad for barna og de unge dette gjelder, om man ikke glemmer at mer og høyere utdanning ikke alltid kan eller skal være første prioritet for alle barn og unge.

Berridge (2012) skriver blant annet at forholdet mellom barnevern og skolerresultater er svært komplisert, og at det er behov for forskning som er mer kritisk og teoretisk informert enn mye av det som finnes, ikke minst for å belyse komplekse og ikke-lineære årsaksforhold. Ved å kombinere flere fagfelt, argumenterer han, vil det være lettere å utvikle et kritisk perspektiv. For eksempel kan en utdannings sosiologisk innfallsvinkel brukes til å reflektere kritisk over begrepet «underachievement». Videre er det behov for mer langsiktig forskning som kan følges opp i senere livsfaser, forskning som fokuserer mer på skole og mindre på sosialt arbeid, og forskning på spesifikke grupper av barn definert f.eks. etter funksjonshemming eller kjønn. Han påpeker også at faktorer som øker sannsynligheten for tiltak i barnevernet også øker sannsynligheten for dårlige skolerresultater. For eksempel vil vold i hjemmet og omsorgssvikt kunne forårsake begge deler slik at de korrelerer uten at det trenger å være slik at det å ha et barnevernsvedtak øker sannsynligheten for dårlige skolerresultater.

Berridge understreker hvor viktig det er at politikere og praktikere ikke misoppfatter statistiske korrelasjoner som direkte årsaksforhold, ettersom dette kan bidra til at man i verste fall unnlater å plassere barn man er bekymret for utenfor foreldrehjemmet – av hensyn til skoleprestasjonene.

Faktorer som britisk forskning viser er viktig for skoleprestasjonene til barn under omsorg, påpeker Berridge, er for det første individuelle lærevansker, og for det andre foreldre som ikke yter tilstrekkelig omsorg, som øver vold, som er fattige, som er deprimerte, og som selv har liten skolegang og dermed ikke kan hjelpe barna. Fosterforeldre med høyere utdanning og for øvrig adekvat økonomi, gode omsorgsevner og en ordnet tilværelse vil i lys av dette sannsynligvis i stor grad kunne bidra til å styrke utsatte barn og unges skoleprestasjoner. Opplæring av fosterforeldre bør sannsynligvis også legge vekt på barnas utdanningsbehov, uten at det er kjent om slik vektlegging er vanlig praksis. En tredje faktor er skolen selv, og her er både et godt sosialt elevmiljø og enkeltlærere som stiller opp viktige. Forskningen Berridge har gjennomgått, viser likevel at skolen alene har liten innflytelse på barns prestasjoner sammenlignet med betydningen av individuelle egenskaper og forhold i hjemmet (Berridge 2012, s. 1174). Skolebytte kan derimot være en negativ faktor, avhengig av hyppighet og omstendighetene omkring byttet eller byttene. En fjerde faktor er knyttet til barnas eller de unges egne holdninger og atferdsmønstre. Elever som har egne ambisjoner om høyere utdanning, gjør det for eksempel bedre på skolen enn elever som ikke er like motivert. Slike ambisjoner er sosialt avhengige og er dermed ikke reduserbare til rent individuelle egenskaper. Diskriminering og stigmatisering kan for eksempel redusere barns ambisjonsnivå. Berridge's hovedkonklusjon er at årsakene til dårlige skoleprestasjoner for barn under omsorg av barnevernet kan være så grunnleggende og kompliserte at enkle løsninger og enkelttiltak i liten grad kan gjøre noe med det. Et nødvendig utgangspunkt må imidlertid være at barnevernet ikke gjentar eller forsterker de faktorene som bidrar til dårlige skoleprestasjoner.

I en artikkel skrevet av tyske forskere (Zeller & Köngeter 2012) kommer et annet perspektiv inn, nemlig at barn og unge i barnevernet får erfaringer som tilsier at de har mulighet til å lære mye. En biografisk analyse av selvbiografiske intervjuer med femten unge kvinner med bakgrunn fra institusjon, utgjør datamaterialet. *Bildungs*begrepet brukes for å trekke inn «realkompetansen» som kontakten med barnevernet og livsforholdene for øvrig gir. Det påpekes også at erfaring ikke automatisk gir læring, men at det må legges til rette for også denne videre formen for læring. Man spør ikke

«hvordan kan vi få dette barnet til å fullføre skolegangen med best mulig resultater?», men «hva har dette barnet lært i sitt liv så langt, og hva kan eller bør det lære framover for å mestre tilværelsen best mulig – og hvordan kan de sosiale omgivelsene, inkludert skole og barnevern, legge til rette for det?». I studien som presenteres, ligger fokus på sammenhengen mellom biografisk læring og akademisk læring. Gjennom kontrasteringen av to unge kvinners livsfortellinger viser forfatterne hvordan akademisk læring kan ha helt ulik betydning for ulike personer, og hvordan akademisk læring og biografisk læring dermed både kan stå i kontrast til hverandre og komplementere hverandre. De påpeker at man aldri kan ta for gitt at skoleprestasjoner følger en enkel, lineær utvikling. De minner også om at de fleste ungdommer ikke har nådd full selvstendighet ved fylte 18 år, og at det dermed er urimelig å forvente at barn under omsorg skal klare seg selv i så ung alder. Dermed er det viktig at støtte til barn under omsorg fortsetter også etter at de har fylt 18 år.

I sin avhandling beskriver Stigsdotter Ekberg (2010) hvordan ulike tilnærminger til barn og unge fra autoritetspersoner i skole, politi og sosialtjeneste skaper ulike relasjoner og dermed også ulike former for læring hos den unge. Den omtaler ikke tiltak, men går inn i grunnleggende menneskelige prinsipper for dialog og maktutøvelse. En hovedanbefaling er å ta barnas eget perspektiv som utgangspunkt for samhandling og dermed også for tiltak.



## 5 Konklusjon

I denne teksten tok vi først for oss det store bildet av sammenhenger mellom skoleprestasjoner, barnevern og tiltak slik det kommer fram gjennom oversiktsartikler fra inn- og utland. Deretter gikk vi nærmere inn på enkeltstudier av tiltak som har hatt som formål å legge til rette for bedre skoleprestasjoner for barn og unge i barnevernet, før vi igjen løftet blikket, denne gangen med et mer kritisk perspektiv på dette vanskelige og viktige forsknings- og praksisfeltet. Vi kan si en hel del om statistiske korrelasjoner og sammenhenger ut fra tidligere utført forskning på dette feltet. Derimot skal vi være forsiktige med å uttale oss om årsakssammenhenger, fordi det sjelden er snakk om enveis og isolerbare årsaksforhold mellom enkeltfaktorer av typen «A fører til B».

De fleste tiltak som settes i gang ser ut til å ha en positiv effekt, enten helt direkte på skoler resultatene, eller mer indirekte på en så grunnleggende ferdighet som lesing. Ut fra gjennomgangen vi har foretatt, kan det dermed se ut til at det er viktigere *at* oppmerksomheten rettes mot barns og unges behov for støtte til skolearbeidet, enn akkurat *hvordan* dette skjer. Dette kan henge sammen med at det ellers er lite fokus på skoleresultater for barn og unge i barnevernet, der oppmerksomheten primært gjerne rettes mot for eksempel individuelle atferdsproblemer eller vanskelige sosiale forhold rundt barnet. En generell effekt av systematiske og eksplisitte tiltak rettet mot skoleresultater, kan være at både voksne og barn selv blir mer oppmerksomme på at dette både kan og skal være et prioritert område. Barn og unge selv vil gjerne vinne på at det stilles klare forventninger til deres skoleprogresjon, og ikke minst på anerkjennelse og oppmuntring som en viktig del av fokuseringen på skolearbeidet.

Mange av tiltakene som er diskutert i de gjennomgåtte publikasjonene, tar for seg konkrete og praktiske tiltak for å bedre individuell skolemestring og den enkeltes skoleresultater. Her er det særlig varianter av en-til-en-læring som ser ut til å virke positivt, altså såkalt «tutoring» der én voksen og ett barn arbeider sammen, slik at barnet eller ungdommen får full oppmerksomhet og en opplæring som er maksimalt tilpasset. Den voksne kan være en lærer eller pedagog, men vi har sett at også omsorgspersoner som foreldre og



fosterforeldre kan ha en viktig rolle her. Opplæring av omsorgspersoner i ulike måter å drive slik tutoring på, blir dermed viktig, i tillegg til at omsorgspersonenes utdanningsbakgrunn bør sees, og brukes, som en ressurs i denne sammenhengen.

For at tiltakene skal ha en god effekt, og for at de i det hele tatt skal kunne implementeres og gjennomføres, bør situasjonen rundt barnet være relativt stabil. Bytte av skole og omsorgsforhold slår isolert sett negativt ut. Dermed bør slike bytter bare foretas dersom det er spesielle grunner til det ut fra barnets eller den unges beste. Dette er viktig på flere nivåer – også for at nødvendig samarbeid mellom sosiale og pedagogiske instanser skal utvikles og tilpasses best mulig med tanke på det enkelte barns behov. Selv om vi ikke har søkt spesielt etter forskning som viser en positiv effekt av slikt samarbeid, er det flere av studiene som viser til at slikt samarbeid er viktig for å gi barn og unge i barnevernet best mulige rammer rundt sin skolehverdag.

De studiene vi har gjennomgått er relativt samstemte når det gjelder betydningen av å iverksette tiltak både på struktur- og individnivå. Av vesentlig betydning vil det også være å samkjøre tiltak på ulike nivå, gjennom samarbeid mellom skole, barnevern, fosterforeldre og ikke minst barna og de unge selv. Hvordan de ser på sin egen situasjon, sier forskningen foreløpig ganske lite om. Framover vil det dermed være stadig viktigere å utforske perspektivene og erfaringene til barn og unge i barnevernet.

# Oversikt over studier av tiltak, i alfabetisk rekkefølge etter forfatter

Alle publikasjoner besvarer ikke alle spørsmål, og en del felter er derfor ikke utfylt.

	Publikasjon	Metode(r)	Aldersgruppe(r)	Bor hvor?	Tiltak omtalt	Tiltak i regi av hvem?	Tiltak utført hvor?	Hensikt tiltak	Måloppnåelse
1	Cheung, C., K. Lwin, et al. (2012)	Kvantitativ	10-15 år	Utenfor foreldre-hjemmet	Onsorgspersoners involvering (ikke et egentlig tiltak)	Individ			Onsorgspersoners involvering og forventninger påvirker ungdoms skoleresultater
2	Flynn, Robert J., Marie-Pierre Paquet & Robert A. Marquis (2010); Flynn, Robert J., Robyn A. Marquis, Marie-Pierre Paquet, Lisa M. Peeke & Tim D. Aubry (2012); Flynn, Robert J., Nicholas G. Tessier & Daniel Coulombe (2012)	Randomisert feltforsøk	Barneskolen	Barn i fosterhjem	Hjemmebasert opplæring	Individ	Hjemme	Bedre fosterbarns ferdigheter i matematikk og lesing	Resultatene er positive.
3	Gharabaghi, K. (2012)	Kanadisk studie, en kombinasjon av litteraturgjennomgang, dokumentgjennomgang, intervjuer og survey	Ungdom	Ungdom som bor i «residential group care»	«Group care programs»	Begge deler	I institusjonen	Å støtte undervisning og læring hos ungdom i institusjon	Resultater så langt viser at læring og undervisning har positiv effekt på andre livsområder for ungdommene.
4	Griffiths, R. (2012)	Britisk studie basert på en kombinasjon av kvalitative intervjuer og spørreskjemaer	7-11 år	Barn som er plassert utenfor hjemmet	«The letterbox club», et tiltak som gir lese-, skrive og matematikkmateriale til barn som er under offentlig omsorg	Individuelt	Materialet sendes i posten, barna jobber med det hjemme eller andre steder	Hensikten er å bedre deres utdanningsnivå	Barna likte tiltaket, det ble målt forbedringer i lesing og matematikk for mange barn, og det ble rapportert høyere engasjement blant fosterforeldre

5	Jackson, S. and C. Cameron (2012)	En kombinasjon av litteratur og policy-sammenstilling; statistikkanalyse; spørreundersøkelser til offentlige etater innen sosialomsorg/ barnevern og utdanning, samt intervjuer med fagfolk og ledere; narrative intervjuer med 170 unge i alderen 18-24 år. Individuelle landstudier ble konsolidert i sammenlignende rapporter	18-24 år	Unge voksne som tidligere hadde vært under offentlig omsorg	YIPPEE-prosjektet: en undersøkelse av ulike tiltak	Begge deler	Flere tiltak		Forskere fant at de største utfordringene generelt er lave forventninger til utdanningsprestasjoner, begrenset langsiktig planlegging, begrenset personlig og økonomisk støtte, og svært begrenset kontakt mellom utdanning og omsorgsfeliet. Sterke positive faktorer i tillegg til en indre motivasjon var å ha en nær og støttende voksenperson som fulgte opp den unge, stabilitet i omsorgssituasjon og skole, tilfredsstillende bo-muligheter og økonomisk støtte.
6	Jones, L. P. (2012)	Kvantitativ analyse. To separate avhengige variable ble utviklet; resultater ved avslutning og eksamen (exit and graduation). En avslutning ble ansett for vellykket hvis ungdommen tok eksamen og ble forenet med foreldrene sine, eller gikk til et lavere omsorgsnivå (a lower level of care) eller fortsatte å gå på skolen. Alle andre resultater ble vurdert som mislykkete.	Ungdom	Beboere i «residential education placement»	«Residential education»				69 % av ungdommene hadde vellykket utbytte

7	Kirk, R. and A. Day (2011)	Prosess- og resultat evaluering. Selvrapportering; ikke representativt utvalg.	15-19 år	Ungdom som var eller hadde vært plassert utenfor hjemmet og fortsatt hadde tiltak i barnevernet	(MEOYIC, Michigan Educational Opportunities for Youth in Care). Tiltaket består i flere enkeltkomponenter, som mentoring, aktiv læring og erfaringslæring og overføring fra studenter som selv kom fra fosterhjem. Tiltaket gjennomføres som en sommercamp på 3-4 dager	Begge deler	Et universitetsbasert program	På universitetsområdet	Å gjøre en mulig overgang til høyere utdanning mer tilgjengelig og kjent for ungdom i fosterhjem	Dette oppnås i den grad studien kan si noe om det, først og fremst ved at deltakerne gis en innføring i livet på campus gjennom å bo der selv og ved at de får en innføring i erfaringene til tidligere fosterbarn som har gjennomført denne overgangen
8	Mallett, C. A. (2012)	Evaluering med måling av akademiske ferdigheter før og etter tiltaket		Barn i fosterhjem	«The School Success Program». Programmet hovedfokus er å sørge for en stabil (consistent) voksenperson som også er utdannet lærer til å undervise hvert enkelt barn, individuelt og hjemme hos barnet.	Individuelt		Hjemme		Deltakerne viste signifikante forbedringer; grunnleggende leseferdigheter ble sterkt forbedret, og gjennomgående også akademiske ferdigheter, uavhengig av kjønn og rase.
9	Osborne, Cara, Julia Alfano & Tanya Winn (2010)	Måling av leseferdigheter før og etter intervusjonen, og monitor-skjemaer med slutt-rapportering fra skolene.	5-11 år	Barn i fosterhjem	«Paired reading»: omsorgsperson leser høyt sammen av bøker barnet har funnet fram til. Lesingen skulle gjennomføres minst 20 minutter tre ganger pr uke i 16 uker.	Individ	Forskere og skolen i samarbeid	Hjemme	Hensikten var å hjelpe barna til å bli flinkere til å lese.	Hensikten ble oppnådd, og effekten var særlig sterk for de barna som hadde vært dårligst til å lese før prosjektet startet. Alle omsorgspersonene rapporterte at både barna og de selv hadde glede av å delta. En bieffekt var bedre samarbeid mellom omsorgspersoner, lærere og sosialarbeidere og en mer tydelig prioritering av skolegang for fosterbarn.

10	Pagan, S. L. (2010)	To kvantitative undersøkelser	3.-5. klasse i USA	Barn som bor utenfor hjemmet	«Book Reading Group»: I åtte uker fikk de utvalgte elevene tilsendt en bok pr uke, tilpasset den enkeltes interesse og lesnivå. Foresatte/omsorgspersoner fikk noe opplæring i ferdighetstreningstrategier og fikk i oppdrag å støtte opp barnas lesing.	Individuelt				Barna i tiltaksgruppen viste betydelig bedre resultater når deres leseferdigheter ble testet etter intervensjonen sammenlignet med barn i kontrollgruppen. Men det ble ikke funnet forskjeller mellom gruppene i muntlige språkferdigheter eller lesemotivasjon. På bakgrunn av resultatene i den randomiserte kontrollerte studien konkluderer man med at å gi tilgang til bøker og stimulere foresatte/omsorgspersoner til å støtte opp barnas lesing var en effektiv metode for å forbedre leseferdigheter i løpet av relativt kort tid, som her over sommeren.
11	Rácz, A. and M. Korintus (2012)	Analyse av både ungarsk nasjonal statistikk og kvalitative data.	19-21 år om deres erfaringer som «still in care» som 16-åring	Unge som er plassert utenfor hjemmet	YIPPEE-prosjektet. Undersøker betydningen av ettervern for videre skolegang.	Individ	Barnevernet			Ettervern er et meget godt virkemiddel for å motivere unge med barnevernsbakgrunn til å studere videre. Andre faktorer er økonomisk støtte, en person som motiverer og følger opp, større fokus på utdanning, forventninger til prestasjoner, praktisk støtte.
12	Tideman, E., B. Vinnerfjeng, et al. (2011)	Studien anvender standardiserte psykologiske og pedagogiske instrumenter for baseline og oppfølgingsmål, herunder tester for kognitiv evne, leseferdigheter, staving og matematisk og	7-11 år	Langtids-plassert i fosterhjem	«SkolFam»-prosjektet. Individuelt tilrettede tiltak.	Individ	Forskere	Skolen		Resultatene viste signifikante forbedringer i IQ, og lese- og staveferdigheter, men svakere og ikke-signifikante forbedringer i matematikk.

13	Trout, A. L., P. M. Tyler, et al. (2012)	<p>tallmessig forståelse. Baseline test resultater ble deretter brukt for å fastsette individuelle potensieller og behov for utdanningsjenester, og for å tilrettelegge for intervensjoner for å møte behovene til individuelle barn. Etter 2 år ble de samme testene som ble anvendt ved baseline brukt for å studere post-intervensjons utbytte.</p>	Ungdom i «Middle and high school»	Ungdom som skal reintegreres i et opprinnelig lokalmiljø etter plassering	«On the Way Home», er et 12 måneders tiltak som er designet for å støtte ungdommer, familier og skoler i den kritiske reintegrings-perioden når barnet/den unge skal flytte tilbake til hjemkommunen.	Individuelt					Resultatene viset signifikante bedring i grunnleggende leseferdigheter.
14	Tyre, A. D. (2012)	<p>Kvantitativ analyse basert på data om alle elevene, knyttet til pensumrelevante mål, karakterer, disiplin, tilstedeværelse etc., måles rutinemessig. Leseferdigheter og leseforståelse måles særskilt.</p>	Ungdom	Ungdom i fosterhjem	ESP (Educational Support Program) en modell for skolebasert undervisningsstøtte som skal sørge for støtte, opplæring og veiledning for ungdom i fosterhjemssystem						

15	Unrau, Y. A. (2011)	Dette er ikke en evaluering, men en presentasjon av tiltaket.	Første års universitetsstudenter	Ungdom som har vært i fosterhjem	«Seita Scholars Program» utført ved et universitet i Michigan. Dette er utformet som et mentortilbud i løpet av det akademiske året.	Individuelt	Universitetet	På universitetet		
16	Zetlin, Andrea, Lois Weinberg og Christina Kimm (2004)	Kvantitativ, kontrollert studie, med et noe skjevfordelt utvalg. Registerdata, variansanalyse med målinger før og etter intervensjonen.	5-17 år	I institusjoner og fosterhjem.	ES-koordinator (Educational Specialist) som skal fungere som et mellomledd mellom skole/skolemyndighet er og barnevernet (child welfare services).	Begge deler	Samarbeid mellom skole og barnevern	Barnevernets lokaler	å øke skoleprestasjonene hos de enkelte barna gjennom mer sammen- satte tjenester	Kontrollgruppen skåret bedre på flere variabler i pre-testen, men ikke i post-testen. På bakgrunn av dette hevder forfatterne at ES kan være en effektiv metode for å støtte undervisningssituasjonen for barn i offentlig omsorg. Studien viste flere positive resultater i forhold til akademiske prestasjoner og tiltaket bedømmes å være en effektiv metode. Særlig ble det pekt på noen forhold som bidrar til å forbedre skolegangen til barn som er plassert utenfor hjemmet: Stabilitet i skolegangen, det vil si å gå i den opprinnelige skolen; Satsing på informasjon om rettigheter og muligheter innen skolesystemet; Hjelp til å finne frem og søke i systemet; Assistere familiene; Øke kvaliteten på utdanningen.

# Vedlegg: søk og treff

*Følgende søkestrenger ble benyttet i de ulike basene:*

NORART (norske artikler): ((barnevern? or fosterhjem? or risikobarn? or sårbar?) and (skole? or utdanning? and (prestasjon? or skoleprestasjon? or resultat? or skoleresultat?)). Denne strengen ga 29 treff, som vi gikk gjennom og skilte til slutt ut enkelte av treffene som relevante for prosjektet.

LIBRIS (Sverige): (Barnavård\* OR Fosterhem\* OR fosterbarn\*) AND (skola\* OR utbildning\* AND (Utvärdering\* OR Betyg\* OR Presterande\*)). Strengen ga 147 treff. Vi har gått gjennom disse, og funnet noen få relevante publikasjoner.

Danbib (Danmark): (børneværn? eller børneforsorg? eller plejebørn? eller familiepleje? eller anbringelse? eller anbragte? eller risikobørn? eller "sårbare børn") og (elevvurder? eller vurdering? eller karakterer? eller karaktergivning? eller bedømmelse? eller evaluering? eller elevevaluering?). Her fikk vi hele 209 treff, men en gjennomgang av trefflister med abstracts ga grunnlag for å forkaste de aller fleste av disse.

ProQuest-basene (ERIC; PsycINFO; Social Services Abstracts; Sociological Abstracts): ALL("child welfare" or "foster care\*" or "foster child\*" or "youth institution" or "child institution") and AB(school\* and (performance\* or Achievement\* or (result\* near/1 school) or (education\* near/1 outcome\*) or attend\* or "school-dropout\*" or dropout\*). Her endte vi med 24 treff og gjengir etter gjennomgang en god del av disse i denne teksten, noen av dem i den innledende delen som generelle studier.

Web of Science: TS=("child welfare" or "foster care\*" or "foster child\*" or "youth institution" or "child institution") and TS=(school\* and (performance\* or result\* or Achievement\* or (result\* near/1 school) or (education\* near/1 outcome\*) or attend\* or "school-dropout\*" or dropout\*). Dette søket ga over 200 treff, men en første siling gjorde det mulig å identifisere 40 publikasjoner som interessante for vårt fokus, hvorav en liten håndfull ble definert som direkte relevante.



Søkene var ikke gjensidig utelukkende, slik at flere av publikasjonene dukket opp som treff ved søk i mer enn én av basene. Derfor oppgir vi ikke nøyaktige tall i beskrivelsen av søkene i dette vedlegget. Slike tall ville gitt en sluttsum som var høyere enn de 16 publikasjonene vi har gått systematisk gjennom i denne rapporten, samtidig som oversiktsartikler vi fant gjennom søkene ikke ville ha blitt telt med.

# Referanser

Andersen, Dines, Marie Dam Mortensøn, Anette Sejer Perthou & Maja Natacha Neerbek (2008), *Anbragte børns undervisning: sammenfatning af tre delrapporter*. Vol. 08:26. København: SFI.

Berridge, David (2012), «Educating young people in care: What have we learned?». *Children and Youth Services Review*, 34:1171–1175.

Cheung, Connie, Kristen Lwin & Jennifer M. Jenkins (2012), «Helping youth in care succeed: Influence of caregiver involvement on academic achievement». *Children and Youth Services Review*, 34:1092–1100.

Connelly, Graham & Judy Furnivall (2012), «Addressing low attainment of children in public care: the Scottish experience». *European Journal of Social Work*, 16:88–104.

Cox, Tory L (2013), «Improving Educational Outcomes for Children and Youths in Foster Care». *Children & Schools*, 35:59–62.

Ferguson, H. Bruce & Katherine Wolkow (2012), «Educating children and youth in care: A review of barriers to school progress and strategies for change». *Children and Youth Services Review*, 34:1143–1149.

Fernandez, Elizabeth & Richard P. Barth (2010), *How does foster care work?: international evidence on outcomes*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Flynn, Robert J., Robyn A. Marquis, Marie-Pierre Paquet, Lisa M. Peeke & Tim D. Aubry (2012a), «Effects of individual direct-instruction tutoring on foster children's academic skills: A randomized trial». *Children and Youth Services Review*, 34:1183–1189.

Flynn, Robert J., Marie-Pierre Paquet & Robert A. Marquis (2010), «Can Tutoring by Foster Parents Improve Foster Children's Basic Academic Skills? A Canadian Randomized Field Trial. ». I: Elizabeth Fernandez & Richard P. Barth, red., *How does foster care work? International evidence on outcomes*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Flynn, Robert J., Nicholas G. Tessier & Daniel Coulombe (2012b), «Placement, protective and risk factors in the educational success of young people in care: cross-sectional and longitudinal analyses». *European Journal of Social Work*, 16:70–87.

Forsman, Hilma & Bo Vinnerljung (2012), «Interventions aiming to improve school achievements of children in out-of-home care: A scoping review». *Children and Youth Services Review*, 34:1084–1091.

Gharabaghi, Kiaras (2012), «Translating evidence into practice: Supporting the school performance of young people living in residential group care in Ontario». *Children and Youth Services Review*, 34:1130–1134.

Griffiths, Rose (2012), «The Letterbox Club: An account of a postal club to raise the achievement of children aged 7 to 13 in foster care». *Children and Youth Services Review*, 34:1101–1106.

Hedin, Lena, Ingrid Höjer & Elinor Brunnberg (2011), «Why one goes to school: what school means to young people entering foster care». *Child & Family Social Work*, 16:43–51.

Höjer, Ingrid & Helena Johansson (2012), «School as an opportunity and resilience factor for young people placed in care». *European Journal of Social Work*, 16:22–36.

Jackson, Sonia & Claire Cameron (2012), «Leaving care: Looking ahead and aiming higher». *Children and Youth Services Review*, 34:1107–1114.

Johansson, Helena & Ingrid Höjer (2012), «Education for disadvantaged groups — Structural and individual challenges». *Children and Youth Services Review*, 34:1135–1142.

Jones, Loring P (2012), «Predictors of Success in a Residential Education Placement for Foster Youths». *Children & Schools*, 34:103–113.

Kirk, Rosalind & Angelique Day (2011), «Increasing college access for youth aging out of foster care: Evaluation of a summer camp program for foster youth transitioning from high school to college». *Children and Youth Services Review*, 33:1173–1180.

Mallett, Christopher A (2012), «The School Success Program: Improving Maltreated Children's Academic and School-related Outcomes». *Children & Schools*, 34:13–26.

Osborne, Cara, Julia Alfano & Tanya Winn (2010), «Paired reading as a literacy intervention for foster children». *Adoption & Fostering*, 34:17–26.

Pagan, Stephanie L (2010), *Children Reading for Pleasure: Investigating Predictors of Reading Achievement and the Efficacy of a Paired-reading Intervention to Foster Children's Literacy Skills*. Carleton University.

Pecora, Peter J. (2012), «Maximizing educational achievement of youth in foster care and alumni: Factors associated with success». *Children and Youth Services Review*, 34:1121–1129.

RÁCZ, Andrea & Márta Korintus (2012), «Enabling young people with a care background to stay in education in Hungary: accommodation with conditions and support». *European Journal of Social Work*, 16:55–69.

Skilbred, Dag (2011), «Barn og unge som bor i fosterhjem – mestring og trivsel i skolen». *Tidsskriftet Norges Barnevern*: [146]–156 : port.

Stigsdotter Ekberg, Margareta (2010), Dom kallar oss värstingar–Om ungas lärande i mötet med skola, socialtjänst och polis, *Doktorsexamen, Linnéuniversitetet, Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap. Växjö*.

Tideman, Eva, Bo Vinnerljung, Kristin Hintze & Anna Aldenius Isaksson (2011), «Improving foster children's school achievements: Promising results from a Swedish intensive study». *Adoption & Fostering*, 35:44–56.

Tordön, Rikard , Ulla Axelsson, Eva Windelhed, Celia Nordin Rappestad & Mia Wiman-Olsson (2012), *Projektrapport SkolFam<sup>®</sup>2*.  
[http://www.allmannabarnhuset.se/data/files/B\\_cker\\_PDF/Rapporter/Skolfam2\\_k1.pdf](http://www.allmannabarnhuset.se/data/files/B_cker_PDF/Rapporter/Skolfam2_k1.pdf).  
Norrköping: Norrköpings kommun/ Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Trout, Alexandra L., Patrick M. Tyler, McLain C. Stewart & Michael H. Epstein (2012), «On the Way Home: Program description and preliminary findings». *Children and Youth Services Review*, 34:1115–1120.

Tyre, Ashli D (2012), «Educational Supports for Middle School Youths Involved in the Foster Care System». *Children & Schools*, 34:231–238.

Unrau, Yvonne A (2011), «From Foster Care to College: The Seita Scholars Program at Western Michigan University». *Reclaiming Children and Youth*, 20:17–20.

Zeller, Maren & Stefan Köngeter (2012), «Education in residential care and in school: A social-pedagogical perspective on the educational attainment of young women leaving care». *Children and Youth Services Review*, 34:1190–1196.

Zetlin, Andrea, Lois Weinberg & Christina Kimm (2004), «Improving education outcomes for children in foster care: Intervention by an education liaison». *Journal of Education for Students placed at Risk*, 9:421–429.